

Bertsolari bikaiñ bat galdu degu

Txirrita'ri Asken Omena

Lengo egunean jakin gendun Txirrita bertsolari bikaña izandun zanan eriotza. Zartu xamara zagon, baña ez gendun uzte oren askar ilko zanik. Baño ala gertatu da.

Nik asko nai nion Txirrita bertsolariari. Zergatik ume txikia nitzala, nere eñian, beñi baño gelotan entzun nitun bere ekin aldiak. Gizon bizkofa zan benetan. Jakintzua eta buruz aska.

Nai izan degu'ba asken omena Txirrita jaunari egitea, biotzeko agur bat balitz bezela. Ba'dakigu gure artean bere gogola (espíritu) beñere ez dala ilko, et bere ikasle guztiak oroimenean eguliko dutela, baña nere alderditi, betiko idatzita gelditu dedik egin bear det bere edesti (historia) txiki bat.

Oritarako juañ naiz bere senideen basetxera Artu Martutenetik eta mendti zear iritzi naiz. Aliza gaitetik, Gaztelu-ene'ra. An giro edefa egiten zuan. Eta bere ilobak nekazaritzan zebiltzen. Bat'eri galdetu diot jakini alliteken Txirrita zanan askenengo gora berak. Eta eran-tzun ziran baietz. Berak nai nuan guztia ezan-go zirala. Eskini ziran jattoki bat sukaldean eta pitxar bat sagardo mal baten gaiten ipitzi zuan.

—Nik nai det jakini, lenengo, nun jalo zan Txirrita, zure osaba—ezan nion.

—Latze basetxean, Ernani ondoan, Ereñotzu etxaldean (harrio).

—Eta noiztik asi zan bertsoan?

—Arek txiki txikitatik izan bear zoan afizioa bertsoetarako. Amabost urtekin, Txirrita basetxe'ra aldatu zan bere familiya, eta ordutik datof bere famexa.

—Esan dakizun guztia. Agindu nion geltaldi bat egin zunean.

—Ernani'n zegola ikasi zuan bere ofizioa, Argintzen ikasi zuan. Berez argiña zan. Eta bere nagusiakin asi zan lantoki batera eta bestera juaten. Izandu da France'an, Zaragoza'n, Naparoe'n eta ez-lakit nun. Mundu guztia zear pasa zuan! Eta juaten zan leku guztien bertsoan ekinaldi batzuek egin barekoa. Ofegatik zan esaguna toki guztietan. Askotan here lana utzi ta eñietako jaletara juatenzan. Askenengo urtetan bere bertsoetatik ateratzen zituan tranponakin bisi zan. Nola zan multil-zara, bere aitak il ziranean, batzuetan bere afe-bakin eta bestetan here analakin egoten zan. Askenengo urteak bordatxo ontan pasa ditu. Geñierako causak jakingo ditazu...

—Bere liburutxo bat bada ba. Txirrita'ren testamentoa deritzen diotena. ¿Nork eginasi zuan?

—Bere lagun batzuek. An daude berak egin-dako bertsorik esagunenak eta obenak.

—Berak ezagutu altzuan Pedro Mari Otaño bertsolaria?

—Bai, ezan leike bere aita besela zuala. Gazte denboran ifioiz alkar ibiliak dira, naiz urte askoan akatza eguki.

—Pedro Mari Otaño Amerika'ra juañ zanean Pasai'ko kajan (puerto) agura bertso euekin egin zion:

Ilbeltz illaren ogei ta seyan
San Polikarpo eguna,
mekinabat jende Ancho aldera
pousua emandeguna.
Amerika'ra difoalako
gure Pedro Mari ona;
Ziarto dakin familiatik
aita faltatzen zaiguna.
Zetuek etzuen estimatuko
alako biri laguna?

—Bertso auk ezaten dute zenbait nai zion Otaño'ri gure osabak. Aspaldi izan Otaño bertsolaria, baño gogoratzen naiz nolako bertso bikaiñak bota zituan gure osabak, Otaño'k bere begiak betiko itxi zituanen...

Emen Zizurkil'dar bat
genduan gizona
eskola aundikoa ta
Euskaldun zuzena
Ameriketan urte
askuan izana
Pedro Mari Otaño
zeduxan izena,
amaika bertso polit
jaita illana.

—Arek egindako bertso guztiak ezirake mila oriko liburu baten sartuko. Baita zelebreak ere, ba'ditu. Pafa pranko egik asi du. Abadeak eta neska zarak astintzen zituan.

—¿Ez aldu bañere an-iragairik izan?

—Adizkideak bakafik. Beñi gogoratzen naiz nola Ereñotzu'ko sagardo tokian, etetrato edo iduri bat nola atera zioten, andre batekin ixerita zegola. Bera bezelako, neskazar batekin. Jakin zunean ziara asafuta zan. Etzikon gus-tatzen emakume batekin ifiorik ikustea. Era-kutziiko dizat iduri edo etetrato ura.

Artu det eskuetan eta ezan diot:

—Ekatzu mesedez. Izpafingian jafiko det.

Bere eskongaitazun gaiten ere bertso po-
litak eta pafegafiskoak jafi izan oi zituan:

Ogei eta bi urtetarako
nitzan ez-kundu naiz,
irurogei ta bederatzitan;
lendariziko nere pragoiya
botatzen duten jaiyan
zuzko zezenal izango dira
Zuriolan eta Kaiyan.

Txirritan ilhebakin bukatu detanean nere egin-kisuna, irten naiz Gaztelu-eneatik. Eta bidez bera aspaldiko kontuak gogoratzen etofi naiz. Txirrita'k zuan erextetasuna gutxiarik egukitzen dute. Gaitiera bere bertsoak ziran zofozak eta agariak. Beñi asten zanean berdiñ berdiñ egi-ten zitun ogei edo egun. Ifiorik laguntzen ba-zion, baita ere bi egunean geratu gabe abes-tuko zuan. Gaurko gasteak zor diogu asko Txirrita'ri, zergatik berak eta bera beselako gi-zen onak erakutsi digulako gure euskera mai-tatzen eta itxegiten. Berak eta bera beselako gizonak aberastu dute gure izkuntza. Eta ber-tsolariak izan ezbalitz Euskaleñan euskerea gorde duana. Berantzaf gure oroimen onenak. Txirrita besela o gizonak beñere ezlukete ill bear.

Bukatzeko abestu bearke, diogu bertso bat, berak Pedro Mari Otaño'ri bota zion beselakoa:

Emen Ernani'tar bat
genduan gizona
jakinduri aundikoa ta
euskaldun zuzena
Euskadi'ren urte
askoan egona
Txirrita jaunna
zeduxan izena
amaika bertso polit
jaita illana.

ORTARBE.

Bertsolari bikaiñ bat galdu degu

Txirrita'ri Asken Omena

Lengo egunean jakin gendun *Txiñita* bertsolari bikaña izandun zenan eriotza. Zartu xamañazegon, baña ez gendun uzte ofen askar ilko zanik. Baño ala gertatu da.

Nik asko nai nion *Txiñita* bertsolariari. Zergatik ume txikia nintzala, nere eñian, beiñ baño geiotan entzun nitun bere ekin aldiak. Gizon bizkoña zan benetan. Jakintzua eta buruz askaña.

Nai izan degu'ba asken omena *Txiñita* jaunari egitea, biotzeko agur bat balitz bezala. Ba'dakigu gure artean bere gogaia (espíritu) beñere ez dala ilko, et bere ikasle juziak orimenean egukiko dutela, baña nere alderditik, betiko idatzita gelditu dedik egin bear det bere edesti (historia) txiki bat.

Ortarako jua naiz bere senideen basetxera Artu Martutenetik eta mendi zear iritxi naiz. Altza gañetik, Gaztelu-ene'ra. An giro edeña egiten zuan. Eta bere ilobak nekazaritzan zebiltzen. Bat'eri galdetu diot jakiñ al'liteken *Txiñita* zanan askenengo gora berak. Eta erantzun ziran baietz. Berak nai nuan guztia ezango zirala. Eskiñi ziran jañtoki bat sukaldean eta pitxar bat sagardo mai baten gañean ipiñi zuan.

—Nik nai det jakiñ, lenengo, nun jaio zan *Txiñita*, zure osaba—ezan nion.

—*Latze* basetxean, Ernani ondoan, Ereñotzu etxaidean (barrio).

—¿Eta noiztik asi zan bertsotan?

—Arek txiki txikitatik izan bear zoan *afizioa* bersoetarako. Amabost urtekin, *Txiñita* basetxe'ra aldatu zan bere *familiya*, eta ordutik datoñ bere *famea*.

—Esan dakizun guztia. Agindu nion gelialdi bat egin zuanean.

—Ernani'n zegola ikasi zuan bere ofizioa, Argintzen ikasi zuan. Berez argiña zan. Eta bere nagusiakin asi zan lantoki batera eta bestera juaten. Izandu da France'an, Zaragoza'n, Napañoa'n eta ezdakit nun. ¡Mundo guztia zear pasa zuan! Eta juaten zan leku guztiten bertsotan ekiñaldi batzuek egin bañekoa. Oregatik zn esaguna toki guztietan. Askotan bere lana utzi ta eñietako jaietara juatenzan. Akenengo urtetan bere bertsotetik ateratzen zituan tranponakin bisi zan. Nola zan multilzaña, bere aita il' ziranean, batzuetan bere añebakin eta bestetan bere anaiakin egoten zan. Askenengo urteak bordatxo ontan pasa ditu. Beiñerako gausak jakingo dituzu...

Bere liburutxo bat bada ba, *Txiñita'ren* testamentoa deritzen diotena. ¿Nork egiñasi zuan?

—Bere lagun batzuek. An daude berak egindako bertsorik esagunenak eta obenak.

—¿Berak ezagutu altzuan Pedro Mari Otaño bertsolaria?

—Bai, ezan leike bere aita besela zuala. Gazte denboran iñoiz alkar ibiliak dira, naiz urte askoan akatza eguki.

—Pedro Mari Otaño Amerika'ra juan zanean Pasai'ko kaian (puerto) agurá bertso euekin egin zion:

*Ilbeltz illaren ogei ta seyan
San Polikarpo eguna,
makiñabat jende Ancho aldera
pausua emandeguna.*

*Amerika'ra dijoalako
gure Pedro Mari ona;
Zierto dakin familiatik
aita faltatzen zaiguna.*

*¿Zeñek etzuen estimatuko
alako bizi laguna?*

—Bertso auek ezaten dute zenbait nai zion Otaño'ri gure ossabak. Aspaldi ilzan Otaño bertsolaria, baño gogoratzen naiz nolako bertso bikaiñak bota zituan gure osabak, Otaño'k bere begiak betiko itzi zituanean...

*Emen Zizurkil'daí bat
genduan gizona
eskola aundikoa ta
Euskaldun zuzena
Ameriketan urte
askuan izana
Pedro Mari Otaño
zedunan izena,
amaika bertso polit
jaírita illzana.*

—Arek egindako bertso guztiak ezlirake milla oríko liburu baten sartuko. Baita *xelebreak* ere, ba'ditu. Paía pranko eik asi du. Abadeak eta neska zaíak astintzen zituan.

—¿Ez aldu bañere andragairik izan?

—Adizkideak bakaírik. Beiñ gogoratzen naiz nola Ereñozu'ko sagardo tokian, *eíetrato* edo iduri bat nola atera zioten, andre batekin ixerita zegola. Bera bezelako neskazarí batekin. Jakin zuanean ziara asafuta zan. Etzikon gustatzen emakume batekin iñorik ikustea. Erakutziko dizut iduri edo *eíetrato* ura.

Artu det eskuetan eta ezan diot:

—Ekazu mesedez. Izpañgian jañiko det.

Bere eskongaitazunan gaiñean era bertso politak eta pañegañiskoak jañi izan oi zituan:

*Ogei eta bi urtetarako
nintzan ezkondu naiyan;
lendabiziko nere pregoiya
botatzen duten jaiyan
zuzko zezenali izango dira
Zuñiolan eta Kaiyan.*

Txiñitan illobakin bukatu ddetanean nere eginkisuna, irten naiz Gaztelu-enea'tik. Eta bidez bera aspaldiko kontuak gogoratzen etofí naiz. *Txiñita'k* zuan erxtetasuna gutxirik egukitzen dute. Gaiñera bere bertsoak ziran zoñotzak eta ugariak. Beiñ asten zanan berdiñ berdiñ egiten zitun ogei edo egun. Iñork laguntzen bazion, baita ere bi egunean geratu gabe abestuko zuan. Gaurko gasteak zor diogu asko *Txiñitari*, zergatik berak eta bera beselako gizon onak erakutsi digulako gure euskera maitazen eta itxegiten. Berak eta bera beselako gizonak aberastu dute gure izkuntza. Eta bertsolarik izan ezbailtz Euskaleñian euskerea gorde duana. Berantzat gure oroimen onenak. *Txiñita* besela o gizonak beñere ezlukete ill bear.

Bukatzeko abestu bearko diogu bertso bat, berak Pedro Mari Otaño'ri bota zion beselakoa:

*Emen Ernani'tar bat
genduan gizona
jakinduri aundikoa ta
euskaldun zuzena
Euskadi'ren urte
askoan egona
Txíñita jauna
zedukan izena
amaika bertso polit
jañita illzana.*

OTARBE.